

УДК 355.42:355.232

О. А. СЦІБОРОВСЬКИЙ,
кандидат психологічних наук, доцент, начальник кафедри
загальновійськових дисциплін Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ОСНОВИ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ НА ВІЙСЬКОВИХ КАФЕДРАХ

У статті проаналізовано основні етапи навчально-виховного процесу у вищому військовому навчальному закладі. Висновки з аналізу схиляють до думки, що рівень підготовки науково-педагогічного складу не повною мірою відповідає сучасним вимогам, які висуваються до розвитку військової справи.

Ключові слова: тактична підготовка, принципи навчання, курсанти вищого військового навчального закладу.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміни в соціально-політичному та економічному житті суспільства не обходять стороною ідейно-теоретичну та, що не менш важливо, професійну підготовку науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів [1].

Нааявний досвід проведення навчально-методичних нарад, семінарів, взаємного відвідування науково-педагогічним складом відкритих та показових занять дає можливість стверджувати, що на сьогоднішній рівень підготовки науково-педагогічного складу не повною мірою відповідає сучасним вимогам, які висуваються до розвитку військової справи.

В умовах подальшого підвищення боєздатності Збройних Сил питання поліпшення якісних характеристик у військових колективах є безумовно актуальним [2, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Існує думка, що основними недоліками в

процесі навчання та виховання є: недостатній розвиток творчого початку та ініціативи науково-педагогічного складу, його прихильність до шаблону, недостатні практичні навички у володінні озброєнням і військовою технікою, а також невеликий досвід управління підрозділами і частинами. Елементарне заучування теоретичних положень призводить до того, що велика кількість офіцерів – випускників не вміє творчо застосовувати свій потенціал у конкретних умовах обстановки.

Зазначені недоліки є наслідком застосування традиційної методики викладання навчальних дисциплін, зокрема тактики загальновійськових підрозділів, у зв'язку з відставанням окремих положень, та рекомендацій від вимог життя.

Питання, пов'язані з основами методики навчання тактичної підготовки, розглядалися у працях дослідників, таких як: Разуваєв А. П., Куліков В. М., Крисанов В. В., Фомін Ю. Р., Моїсеєнко Н. П., Силуков М. А., Варіченко С. І., які розкривали методичні прийоми та принципи викладання тактичної підготовки [4–6].

Метою статті є висвітлення та розкриття сутності основних положень, спрямованих на те, щоб перейти від методики, яка ставить акцент на запам'ятовування навчального матеріалу, до творчого навчання, розвитку активного мислення, уміння самостійно вирішувати нестандартні завдання, використовувати знання для творчого вирішення виникаючих військових, соціальних, моральних, психологічних та інших проблем. Як показує практика, об'єктивною закономірністю вдосконалення навчального процесу є його інтенсифікація.

Викладання основного матеріалу дослідження. Зміст тактичної підготовки як теорії і практики ведення загальновійськового бою з'єднаннями, частинами та підрозділами, а отже, і її предмета постійно змінюється у зв'язку з триваючим оснащенням військ новим озброєнням і військовою технікою, удосконаленням їх організаційної структури [4].

Зі зміною характеру сучасного бою, різноманіттям його форм, змінюється і методика вивчення тактичної підготовки. Тому в сучасних умовах кожен викладач повинен глибоко і всебічно оволодіти методикою викладання дисципліни, вивчити існуючі форми, методи, засоби навчання, їх відповідність сучасним вимогам, виявити й узагальнити основні напрямки їх розвитку та застосування в навчальному процесі [5].

Подальший розвиток навчально-матеріальної бази та вдосконалення підготовки викладачів має забезпечити перехід до більш ефективного

використання існуючих форм навчання військовослужбовців та сприяти пошуку нових.

У вищому військовому навчальному закладі зміст курсу тактичної підготовки визначається навчальною програмою, яка базується на вимогах державної політики щодо підготовки висококваліфікованих військових кадрів для вирішення завдань, пов'язаних з обороноздатністю країни [6].

Сама ж програма тактичної підготовки розробляється відповідно до вимог військової доктрини і передбачає вивчення питань тактики з урахуванням досягнень військової науки, досвіду бойової підготовки військ, бойових дій у сучасних локальних війнах і збройних конфліктах.

Основними завданнями тактичної підготовки в програмі визначено: навчання теоретичних і методологічних положень тактики бою загальновійськових підрозділів, які необхідні для формування фундаментальних знань та відповідають потребам практики військ до вирішення завдань з управління частинами та підрозділами в бою;

оволодіння практичними навичками з планування бойових дій та всебічне забезпечення і безперервне управління підрозділами в ході бою.

Повноцінне виконання вищезазначених завдань просто неможливе без дотримання деяких принципових положень, до яких хотілось би повернути увагу.

Як відомо, навчання є процесом двостороннім, який включає в себе викладання та вивчення матеріалу. Відповідно завдання науково-педагогічного складу – якісно викласти матеріал, а завдання тих, хто навчається, – прикласти зусиль до його вивчення.

Під викладанням тактичної підготовки слід розуміти послідовну та цілеспрямовану роботу викладачів з надання знань та умінь, які необхідні для виконання функціональних обов'язків на командних посадах.

Узагальнений досвід викладання тактичної підготовки у вищому військовому навчальному закладі дає можливість стверджувати, що процес навчання тактичної підготовки повинен бути побудований з урахуванням принципів військового навчання.

Принципи ж військового навчання – це основні вихідні положення, які визначають характер навчання відповідно до цілей підготовки. При цьому кожен принцип містить певні рекомендації, способи і прийоми, які дозволяють практично вирішувати питання методики навчання.

Принципами військового навчання є:

наукове обґрунтування навчання;
наочність і доступність навчання;
систематичність, послідовність і комплексність у навчанні;
навчання тому, що безпосередньо має відношення до бойових дій;
стійкість засвоєння матеріалу;
індивідуальний підхід;
свідомість та активність тих, хто навчається.

Наукове обґрунтування вимагає, щоб знання були достовірними, правильно відображали дійсність, відповідали сучасному рівню розвитку військової науки.

Положення тактичної підготовки повинні розглядатися у перспективі розвитку, у взаємозв'язку та взаємозумовленості, а кожне рішення на бій має прийматися відповідно до конкретних умов обстановки. Навчати ж тактичної підготовки необхідно на базі новітніх досягнень теорії військового мистецтва та практики бойової підготовки, використовуючи останні досягнення науки в галузі як техніки, так і технічних засобів навчання.

Наочність та доступність навчання – один з найважливіших принципів. Наочність навчання сприяє створенню правильних і конкретних уявлень про предмет тактичної підготовки та характер сучасного загально-військового бою загалом. Застосування засобів наочності активізує діяльність курсантів, розвиває в них здатність зв'язувати теорію з практикою, виховує уважність, акуратність, кмітливість, підвищує інтерес до занять.

На заняттях з тактичної підготовки можуть застосовуватися такі засоби наочності:

графічні (карти, схеми, малюнки, креслення, таблиці);
екранні (кінофільми, діафільми, слайди);
об'ємні (макети місцевості, стенди);
імітаційні (макети, моделі, осередки пожеж, зони зараження і райони загороджень, імітація пострілів та розривів);
природні (місцевість з характерним рельєфом, орієнтирами, перешкодами, загородженнями, обладнаними позиціями).

Застосування наочних засобів навчання супроводжується поясненнями, які надаються викладачем. При цьому важливо, щоб курсанти були активними учасниками, а не просто спостерігачами. Поєднання наочності та активної роботи курсантів, подолання ними труднощів, моральне і фізичне напруження сприяють формуванню в них умінь і навичок.

Систематичність, послідовність і комплексність навчання – це принцип, який забезпечує успішне та глибоке оволодіння теорією і практичними навичками. У дотриманні цього принципу важливу роль відіграє ретельно продумане складання програм та тематичних планів, а також планування навчального процесу.

Необхідно також ураховувати взаємозв'язок занять з тактичної підготовки з іншими навчальними дисциплінами. Цим досягається комплексність навчання.

Навчальний матеріал доводиться до курсантів логічно завершеними частинами з чітким виділенням закономірностей науки, основних її ідей, постійним пов'язування теорії з практичною діяльністю офіцера. Розділи тактичної підготовки, факти і приклади даються курсантам не у вигляді ізольованих явищ, а як єдине ціле, пов'язане провідною ідеєю.

Навчання того, що безпосередньо має відношення до бойових дій, є також важливим принципом навчання тактичної підготовки. Навчальну обстановку необхідно максимально наближати до бойової дійсності, не допускати шаблону, спрощень та умовностей. Тактична обстановка завжди повинна бути складною, супротивника слід розглядати сильним та активним. Обстановка повинна спонукати до прийняття нестандартних рішень з елементами раптовості, хитрості, виправданого ризику та виявляти ініціативу і творчість.

Теоретичні знання закріплюються на заняттях в аудиторіях і в полі в умовах, наближених до бойових, та під час участі у тактичних навчаннях. Також важливе значення має проведення занять у полі на незнайомій місцевості в будь-який час року і доби.

У сучасних умовах великого значення ще набуває фактор часу, тому під час навчання необхідно створювати обстановку, в якій курсанти змушені, будуть здійснювати організацію бою, уточнювати рішення в ході його ведення, віддавати необхідні розпорядження і ставити завдання в терміни, максимально наближені до реальних.

Черговим принципом навчання є принцип “стійкості засвоєння матеріалу”. У ході його реалізації використовується весь хід викладання, його побудова, відбір змісту досліджуваного матеріалу, організація та методика. Найбільш ефективними в досягненні стійкості знань, умінь і навичок є логічність, доказовість, емоційність викладання матеріалу, що сприяє не тільки його міцному запам'ятовуванню, але й заостренню уваги, розвитку інтересу в курсантів, створенню установки на невимушене,

міцне запам'ятовування основних положень, найбільш важливих військово-професійних прийомів та дій.

Також необхідним є повторення вивченого, яке попереджає забуття отриманих знань; забезпечення регулярності навчальної роботи; систематизація вправ з практичного застосування знань, умінь і навичок; перевірка засвоєння навчального матеріалу, а також самоконтроль учнів.

Індивідуальний підхід до курсантів як один з принципів навчання передбачає врахування особливостей психології і рівня підготовки кожного курсанта. Це стає можливим тільки при відмінному знанні викладачем індивідуальних особливостей учнів.

Облік індивідуальних особливостей не означає висування різних вимог до підготовки. Вимоги повинні бути однаковими для всіх. Індивідуальний підхід необхідно застосовувати з таким розрахунком, щоб стимулювати найбільш сильних учнів до поглибленої роботи, а слабких підтягувати до необхідного програмного рівня. У будь-якому випадку неприпустимим є такий стан справ, коли основна увага при навчанні приділяється або тільки відстаючим, або тим, у кого успішність найвища. Розумне нарощування навантажень і труднощів у навчанні, постійний контроль, підтримка і допомога, турбота про здоровий морально-психологічний клімат в колективі сприяє засвоєнню навчального матеріалу.

Свідомість та активність тих, хто навчається, є принципом, який дозволяє курсантам осмислено вивчати предмет. Під час вивчення тактичної підготовки необхідно домагатися не механічного заучування, а усвідомленого вивчення фактів і явищ, притаманних збройному конфлікту, розуміння їх суті. Потрібно також вимагати від курсантів уміння обґрунтувати і творчо застосовувати положення військової теорії на практиці.

Необхідною умовою активності та свідомості курсантів є самоконтроль та самооцінка, які підвищують відповідальність, спостережливість і акуратність.

Усі вищевказані принципи навчання є взаємопов'язаними, доповнюють і поглиблюють один одного та застосовуються комплексно.

Висновок. Постійний розвиток та вдосконалення тактики загально-військових підрозділів та зростаючі вимоги до підготовки офіцерських кадрів висувають підвищені завдання до підготовки науково-педагогічного складу.

Аналіз ситуації, яка склалась у структурних підрозділах, наштовхує на думку про необхідність подальшого підвищення якості підготовки

висококваліфікованих офіцерських кадрів, здатних успішно вирішувати завдання як з навчання та виховання підлеглого особового складу, так і з управління підрозділами в сучасному загальновійськовому бою.

У зв'язку з цим підвищується відповідальність науково-педагогічного складу, який безпосередньо бере участь в організації та веденні освітнього процесу за його подальше вдосконалення, якість навчання і виховання.

Досвід викладачів тактичних предметно-методичних комісій, результати проведення науково-практичних семінарів, рішення навчально-методичних нарад дають можливість стверджувати, що вдосконалення знань викладачів у питаннях методики навчання повинно здійснюватись за визначеними напрямками та з дотриманням принципових положень. Найголовнішим з них є теорія методики тактичної підготовки, вивчення досвіду кращих педагогів – майстрів своєї справи, проведення педагогічних експериментів, які дають підставу для оцінки придатності методу або прийому навчання.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На сьогодні складність завдання полягає в тому, що вдосконалення методу викладання здійснюється при одночасному скороченні часу навчання з дисципліни. Тому обов'язковою умовою вдосконалення підготовки науково-педагогічного складу є введення нових принципів, методик викладання, сучасних технологій отримання і засвоєння знань, які забезпечать необхідну інтенсифікацію навчального процесу.

Список використаної літератури

1. Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю на 2007–2010 роки : постанова Кабінету Міністрів України № 1016 від 8 серпня 2007 р.
2. Про оголошення та введення в дію рішення колегії Державної прикордонної служби України від 16 червня 2010 року : наказ № 466. – Київ : АДПСУ, 2010.
3. Про оголошення та введення в дію рішення колегії Державної прикордонної служби України від 15 грудня 2010 року : наказ № 996. – Київ : АДПСУ, 2010.
4. Методика тактической подготовки артиллерийских подразделений. – Москва : Воениздат, 1972.
5. Тактическая подготовка : учебно-методическое пособие для преподавателей высших общевоинских и танковых командных училищ. – М. : Типография курсов “Выстрел”, 1988.
6. Тактическая подготовка : учебно-методическое пособие для преподавания тактики. – М. : Военное издательство, 1989.

Рецензент – кандидат психологічних наук, доцент Іваненко В. М.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2013.

Сциборовский А. А. Основы тактической подготовки студентов, обучающихся на военных кафедрах

В статье проанализированы основные этапы учебно-воспитательно-го процесса в высшем военном учебном заведении. Выводы анализа склоняют к мысли, что уровень подготовки научно-педагогического состава несколько отстает от современных требований, предъявляемых к развитию военного дела.

Ключевые слова: *тактическая подготовка, принципы обучения, курсанты высшего военного учебного заведения.*

Stsiborovskyi O. A. Basics of the tactical training of students studying at the military departments

Having analyzed the main stages of educational process in the higher military educational establishment it has become obvious that the level of training of scientific and pedagogical staff does not meet all modern requirements to the development of military sphere.

Keywords: *tactical training, principles of training, cadets of the higher military educational establishment.*